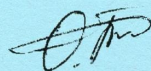

338.47:622.691.4
Р69

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАФТИ І ГАЗУ

РОМАШКО ОЛЕКСАНДРА МИХАЙЛІВНА

УДК 338.45 : 622.3

**ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ
ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ГАЗОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Івано-Франківськ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Дзьоба Олег Григорович,
Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу,
проректор з науково-педагогічної роботи

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Мороз Олег Васильович,
Вінницький національний технічний університет,
завідувач кафедри менеджменту, маркетингу та
економіки

кандидат економічних наук, доцент
Завербний Андрій Степанович,
Національний університет «Львівська політехніка»,
доцент кафедри зовнішньоекономічної та митної
діяльності

Захист відбудеться 28 вересня 2017 р. о 14⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 20.052.06 в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу Міністерства освіти і науки України за адресою: 76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15, конференц-зал науково-технічної бібліотеки.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу за адресою: 76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15.

Автореферат розісланий 25 серпня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
д.е.н., проф.

І. П. Кінаш

an2666

ГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

актуальність теми. В умовах ринкової економіки диверсифікація діяльності відіграє надзвичайно важливу роль у стратегічному розвитку підприємств. Адже завдяки їй відбувається адаптація підприємств до змін зовнішнього середовища, які у XXI столітті стають усе більш швидкоплинними та складно прогнозованими. Саме диверсифікація діяльності суб'єкта господарювання сприяє стабілізації його становища на ринку та підвищенню конкурентоспроможності й фінансової стійкості.

Актуальність диверсифікації діяльності посилюється з огляду на те, що це явище пов'язане із подоланням організаційних криз на окремих стадіях життєвого циклу підприємств. Окрім того, важливим аспектом дослідження проблеми диверсифікації є з'ясування доцільності та особливостей її здійснення на завершальних стадіях життєвого циклу вузькоспеціалізованих підприємств, до яких належать і газотранспортні підприємства.

Теоретико-методологічні аспекти феномену диверсифікації загалом досліджували такі українські вчені як: В. М. Дереза, А. С. Завербний, О. В. Зоренко, М. Д. Корінько, О. В. Мороз, С. М. Попова, І. Б. Скворцов, В. І. Ткачук, О. О. Цогла та ін. Серед публікацій російських авторів слід назвати праці О. М. Аронова, О. Я. Бутиркіна, Є. Г. Новіцького, О. М. Петрова, Н. Б. Рудика, О. Є. Румянцевої. У зарубіжній економічній науці проблемам диверсифікації діяльності підприємств присвячені праці І. Ансоффа, П. Вараджа, М. Горта, М. Портера, В. Раманьяма, А. Стрікланда, А. Томпсона та ін.

Значно менше уваги приділено питанням формування та функціонування механізму диверсифікації діяльності підприємств, який, на наш погляд, слід розглядати як складову частину загального організаційно-економічного механізму підприємства. Тут доречно згадати праці М. В. Гурнака, Н. Г. Маслака, Є. Ф. Перегуди, Л. А. Петренка, Н. В. Радуки, Н. І. Степаненко, В. В. Трубочанина, які досліджували питання формування механізму диверсифікації діяльності підприємств окремих секторів економіки, зокрема сільськогосподарських, авіаційних, промислових.

Питанням економічного розвитку газотранспортних підприємств присвячені праці багатьох вітчизняних учених. У своїх дослідженнях автори висвітлюють проблеми енергозбереження (Л. Т. Гораль, І. Б. Запужлак, О. П. Сергеев, В. І. Шийко), ціноутворення на послуги з транспортування газу (М. О. Данилюк, О. Г. Дзьоба, Ю. П. Колбушкін, Н. П. Струк), забезпечення інноваційного розвитку (О. Г. Дзьоба, Н. М. Лінчевська) та ін. Разом з тим, питання побудови організаційно-економічного механізму диверсифікації діяльності вузькоспеціалізованих підприємств, зокрема й газотранспортних, формування складу та структури такого механізму з деталізацією його функціональних блоків, а також підвищення ефективності функціонування газотранспортних підприємств шляхом диверсифікації їх діяльності вимагають поглибленого дослідження.

Незавершеність та актуальність зазначених аспектів наукової проблеми диверсифікації зумовили вибір теми дисертаційної роботи, визначили мету, а також структуру змістовної частини дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну

роботу виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу Міністерства освіти і науки України в рамках держбюджетної теми «Наукові та прикладні економіко-управлінські засади розвитку соціально-економічних систем на основі інноваційних трансформацій їх складових» (номер державної реєстрації 0114U004855). Автор особисто проаналізувала диверсифікацію газопостачання у країнах ЄС, визначила пріоритети розвитку газотранспортних підприємств та обґрунтувала основні напрями диверсифікації їх діяльності з метою адаптації до змін ринкового середовища, а також деталізувала мету, види та зміст диверсифікації діяльності підприємств виробничої сфери на різних етапах життєвого циклу підприємства.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробленні методичних та прикладних рекомендацій щодо формування організаційно-економічного механізму диверсифікації діяльності газотранспортних підприємств.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність постановки та вирішення таких завдань:

- дослідити та критично проаналізувати основні підходи до трактування поняття «диверсифікація» як економічної категорії і сформулювати власне визначення цього терміна;
- теоретично узагальнити, проаналізувати та впорядкувати існуючі класифікації процесу диверсифікації, а також розвинути класифікаційний підхід з урахуванням специфіки підприємств нафтогазового комплексу;
- проаналізувати методичний інструментарій щодо ідентифікації рівня диверсифікації та розробити авторський методичний підхід до діагностики рівня диверсифікації вузькоспеціалізованих підприємств;
- уточнити сутність організаційно-економічного механізму диверсифікації діяльності підприємства та запропонувати концептуальні основи його формування;
- дослідити доцільність реалізації процесів диверсифікації діяльності та сформулювати методичні засади щодо вибору конкретних напрямів і видів диверсифікації залежно від стадії життєвого циклу підприємства;
- розробити методичний підхід до формування організаційно-економічного механізму диверсифікації діяльності підприємства та деталізувати склад його основних елементів;
- сформулювати перспективні напрями диверсифікаційних змін газотранспортних підприємств України та розробити шляхи їх реалізації на завершальних стадіях життєвого циклу;
- проаналізувати існуючі підходи до оцінювання ефективності процесу диверсифікації діяльності підприємств та розробити систему критеріїв і показників для оцінювання ефективності диверсифікаційних змін.

Об'єктом дослідження є процеси диверсифікації діяльності підприємств.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних та науково-прикладних підходів до формування організаційно-економічного механізму диверсифікації діяльності газотранспортних підприємств (ГТП).

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дисертаційного дослідження стали концептуальні положення економічної теорії та економіки

підприємств нафтогазового комплексу, викладені у фундаментальних наукових працях та методичних розробках провідних вітчизняних і зарубіжних учених та фахівців-практиків з питань диверсифікації діяльності підприємств.

Для вирішення поставлених завдань застосовано такі загальнонаукові діалектичні і специфічні економічні методи дослідження: абстрактно-логічний (зокрема його прийоми індукції та дедукції), аналогії і зіставлення, класифікаційно-аналітичний, аналізу і синтезу, статистико-економічний (зокрема такі його прийоми як аналітичний, індексний, порівняння), табличний і графічний, комбінаційного групування, екстраполяції, рядів динаміки, стратегічного аналізу, деталізації та систематизації, соціологічного опитування.

Інформаційно-нормативною базою дослідження слугували чинні законодавчі та нормативно-правові акти України з питань регулювання діяльності ГТП; аналітичні огляди та публікації вітчизняних і зарубіжних фахівців за окресленою проблемою; дані первинного обліку та статистичної звітності УМГ «Прикарпаттрансгаз», УМГ «Львівтрансгаз», ПАТ «Укртрансгаз»; офіційна звітна та статистична інформація, що характеризує результати виробничо-господарської діяльності ГТП; статистичні дані Держжомстату України; аналітичні розрахунки та результати досліджень автора; власні матеріали експертного оцінювання (результати анкетування); матеріали міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій; інформаційні ресурси мережі Internet.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретично-методичних засад та практичних рекомендацій щодо формування організаційно-економічного механізму диверсифікації діяльності газотранспортних підприємств з метою створення умов для їх сталого розвитку при скороченні попиту на газотранспортні послуги.

Найбільш вагомі наукові результати дисертації, що визначають її наукову новизну, які отримані особисто і винесені на захист, полягають у наступному:

удосконалено:

- класифікацію видів диверсифікації діяльності підприємства, яка, на відміну від існуючих, передбачає виділення основних і допоміжних ознак та використання технологічної форми диверсифікації, що дозволяє більш раціонально обґрунтувати напрями і стратегію диверсифікаційного розвитку газотранспортних підприємств;

- методичний підхід до ідентифікації рівня диверсифікації вузькоспеціалізованих підприємств, який, на відміну від існуючих, не тільки враховує кількість та частку окремих видів діяльності у структурі виробництва, а й відображає раціональність пропорцій між ними, а також доцільні межі диверсифікації діяльності вузькоспеціалізованих підприємств;

- методичний підхід до обґрунтування вибору напрямів диверсифікації діяльності підприємств на різних стадіях їх життєвого циклу, який, на відміну від існуючих, враховує рівень галузевої спеціалізації, що дає можливість підвищити ефективність управління диверсифікаційною активністю залежно від етапу життєвого циклу;

- концептуальні засади організаційно-економічного механізму диверсифікації діяльності підприємства, який, на відміну від існуючих, включає підсистеми: формування сукупності цілей, обґрунтування та вибору стратегії, забезпечення

управління диверсифікацією діяльності, економічну та організаційну, оцінювання ефективності диверсифікації, що дозволяє підвищити ефективність управління даним процесом шляхом забезпечення реалізації та контролювання заходів із впровадження диверсифікаційних змін, своєчасного реагування на виклики та загрози внутрішнього і зовнішнього середовища;

– систему індикаторів оцінювання ефективності диверсифікаційних змін, яка включає сукупність критеріїв і показників для визначення економічних, соціальних та екологічних ефектів на мікро- і макrorівнях та запропоновано комплексний інтегральний показник для оцінювання ефективності процесу диверсифікації, що дозволяє більш обгрунтовано підійти до формування програми та комплексу заходів щодо диверсифікації діяльності газотранспортних підприємств;

набули подальшого розвитку:

– трактування категорії «диверсифікація діяльності підприємств», яке, на відміну від існуючих, деталізоване з урахуванням виробничого (Р), технологічного (Т), маркетингового (М) та фінансового (F) аспектів, що формують її РТМФ-характеристику, і ґрунтується на системі параметрів (цільова орієнтація, визначальний фактор, спосіб та ресурсне забезпечення), що дає змогу більш обгрунтовано виявляти раціональні напрями диверсифікації діяльності в умовах підвищеної турбулентності ринкового середовища;

– сутність поняття «організаційно-економічний механізм диверсифікації діяльності підприємства», яке, на відміну від існуючих, передбачає не тільки використання системного підходу до управління диверсифікаційними процесами шляхом виокремлення суб'єктів і об'єкта управління, ступеня необхідного керуючого впливу через систему методів і важелів управління, але й детермінацію ролі диверсифікації на різних стадіях життєвого циклу;

– методичний підхід до формування стратегії диверсифікації діяльності ГТП з урахуванням особливостей їх виробничої структури, який, на відміну від існуючих, передбачає модернізацію на інноваційній основі традиційних видів послуг та їх поширення на нові ринки, а також започаткування нових видів діяльності, що дозволяє раціоналізувати процеси диверсифікації діяльності вузькопрофільних підприємств та бути важливим резервом забезпечення фінансової стійкості.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні положення дисертації доведені до рівня практичних рекомендацій щодо розроблення стратегій диверсифікації діяльності ГТП. Впровадження розробленого організаційно-економічного механізму диверсифікації діяльності вітчизняних ГТП дасть змогу більш обгрунтовано визначати доцільність реалізації стратегії диверсифікації діяльності підприємства шляхом оцінювання готовності до її проведення та забезпечить прийняття управлінських рішень щодо вибору таких комбінацій параметрів функціонування підприємства й наявних обмежених ресурсів, за яких буде досягнутий максимальний результат при забезпеченні раціональності витрат.

Окремі наукові результати дослідження використані у практичній діяльності ГТП, а саме ПАТ «Івано-Франківськгаз» (довідка № ІF09.4-ІВ-5679-116 від 16.11.2016 р.), УМГ «Прикарпаттрансгаз» (довідка № 193/18-02 від 16.01.2017 р.) та УМГ «Львівтрансгаз» (довідка № 1192/16-02 від 14.03.2017 р.).

Розроблені автором методичні підходи до оцінювання рівня диверсифікації діяльності підприємства, розрахунку коефіцієнта диверсифікації газопостачання окремих національних ринків та методика оцінювання ефективності диверсифікаційних змін використовують у навчальному процесі для вивчення дисциплін «Економіка і організація інноваційної діяльності» та «Міжнародна економіка» студентами, які навчаються за напрямом підготовки 6.050403 «Економіка підприємства»; дисципліни «Міжнародні економічні відносини» – студентами, які навчаються за напрямом підготовки 6.030601 «Менеджмент», що викладаються в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу, а також у процесі курсового та дипломного проектування (довідка № 29-40 від 23.11.2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною завершеною роботою автора. Наукові положення, розробки, рекомендації та висновки щодо формування організаційно-економічного механізму диверсифікації діяльності газотранспортних підприємств є особистим здобутком автора. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті ідеї та положення, які є результатом особистих досліджень автора.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, наукові результати та практичні аспекти дисертаційної роботи апробовані автором та отримали позитивні відгуки на вісьмох міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону» (Донецьк, 2011); «Наука – XXI століття» (Київ, 2012); «Сучасний фінансовий менеджмент і нові ролі фінансових директорів підприємств» (Івано-Франківськ, 2013); «Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика» (Хмельницький, 2014), «Розвиток національної економіки: теорія і практика» (Івано-Франківськ, 2015); «Modern Transformation of Economics and Management in the Era of Globalization» (Klaipeda, 2016); «Актуальні напрямки забезпечення ефективності економіки України» (Запоріжжя, 2016); «Економіка та управління в нафтогазовому комплексі України: актуальні проблеми, реалії та перспективи» (Івано-Франківськ, 2016).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 15 праць, з них 11 одноосібних, у тому числі 7 статей у наукових фахових виданнях України (4,21 друк. арк.), 4 з яких включено до міжнародних наукометричних баз, 8 публікацій апробаційного характеру. Загальний обсяг публікацій становить 5,39 друк. арк., з них особисто авторові належить 3,28 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 255 сторінок комп'ютерного тексту. Обсяг основного тексту дисертації становить 167 сторінок, містить 39 таблиць та 30 рисунків. Список використаних джерел налічує 200 найменувань, 7 додатків на 34-ох сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність та доцільність дисертаційного дослідження, проаналізовано стан і ступінь вивчення проблематики формування

організаційно-економічного механізму диверсифікації діяльності газотранспортних підприємств, сформульовано мету та завдання, визначено об'єкт і предмет дослідження, відображено наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, наведено дані про апробацію та впровадження результатів дослідження.

У першому розділі «**Теоретико-методичні аспекти диверсифікації діяльності газотранспортних підприємств**» здійснено критичний огляд основних підходів до визначення поняття «диверсифікація»; впорядковано існуючі класифікації процесу диверсифікації, а також розвинуто класифікаційний підхід з урахуванням специфіки підприємств нафтогазового комплексу; проаналізовано показники ідентифікації рівня диверсифікації та запропоновано методичний підхід до його діагностики на вузькоспеціалізованих підприємствах; розроблено концептуальні основи формування організаційно-економічного механізму диверсифікації діяльності підприємства.

На основі критичного аналізу теоретичних підходів до визначення сутності явища та процесу диверсифікації, а також враховуючи нагромаджений практичний досвід, дефініцію «диверсифікація» детерміновано як зменшення залежності підприємства від однієї асортиментної групи та підвищення конкурентоспроможності шляхом урізноманітнення діяльності господарюючого суб'єкта завдяки виробництву нових видів продукції, розширенню галузевого діапазону та освоєнню нових видів діяльності, нових технологій, нових сегментів ринку, нових способів управління і розподілу інвестиційних ресурсів з метою адаптації до ринкових умов за наявних ресурсних обмежень. Запропоновано розглядати дану категорію з позицій чотирьох складових, які формують її РТМФ-характеристику: виробничої (P, production) – одночасний розвиток багатьох не пов'язаних один з одним видів виробництв, розширення номенклатури товарів (робіт, послуг) та впровадження нових товарів (робіт, послуг) – диверсифікація продукції; технологічної (T, technological) – виробництво тієї самої продукції на основі застосування нових технологій – диверсифікація технологій; маркетингової (M, marketing) – вихід на нові ринки або нові сектори того самого ринку – диверсифікація ринку; фінансової (F, financial) – урізноманітнення фінансової діяльності шляхом удосконалення розподілу капіталів за різними сферами та видами діяльності, застосування різних фінансових інструментів з точки зору системного, цільового і ситуаційного підходів – диверсифікація способів та засобів фінансування.

За результатами аналізу та узагальнення літературних джерел запропоновано розгорнуту і систематизовану класифікацію видів диверсифікації з виділенням основних та допоміжних ознак. Групування видів диверсифікації діяльності за основними ознаками включає виокремлення істотних ознак, що відіграють вирішальну роль в отриманні результату класифікації та мають найбільше значення як у теоретичному, так і практичному аспектах, а саме – за напрямками, галузевою ознакою, синергічним ефектом, спонукальними мотивами тощо. В основу класифікації за допоміжними ознаками покладено відмінності у ступені невизначеності, характері витрат, шляху розвитку, виді державного регулювання, предметі та методах диверсифікації, можливості планування і силі стратегічних відповідностей, масштабі дії та географічно-територіальній належності.

З урахуванням специфічних особливостей ГТП запропоновано додатково застосовувати класифікацію диверсифікації в розрізі основних сфер діяльності: виробництво, технології, ринки, способи та засоби фінансування.

На основі аналізу методичних підходів до ідентифікації існуючого рівня диверсифікації діяльності підприємства доведено, що диверсифікованість досягається у результаті розширення кількості галузей чи напрямів діяльності. Встановлено, що нарощування кількості видів діяльності не завжди приводить до позитивних змін на підприємстві, оскільки втрачаються переваги спеціалізованого виробництва. Це пов'язано з тим, що розвиток багатогалузевої діяльності шляхом доповнення існуючого бізнесу новими напрямками призводить до розпорошення ресурсів та зростання витрат, а також ускладнює досягнення їх раціональної структури. Обгрунтовано, що для вузькоспеціалізованих галузей, якою є трубопровідний транспорт газу, доцільно використовувати методику, яка б враховувала вузьку спеціалізацію підприємств. Запропоновано авторський підхід до визначення індексу диверсифікації (I_d) їх діяльності (рис. 1).

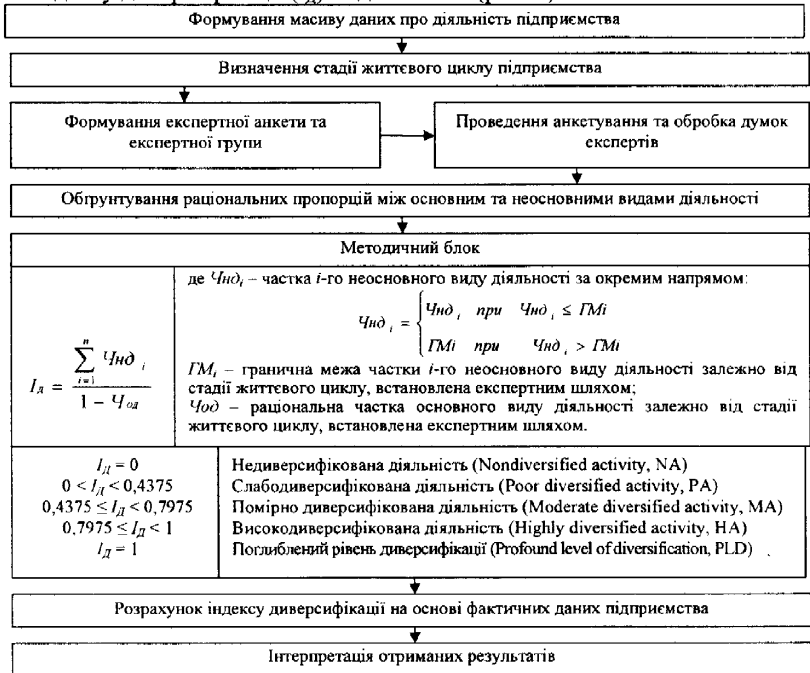

Рис. 1. Методичний підхід до ідентифікації рівня диверсифікації діяльності вузькоспеціалізованих підприємств

Враховуючи результати проведених досліджень щодо сутності категорій «організаційно-економічний механізм» та «диверсифікація», дисертант запропонувала визначення дефініції «організаційно-економічний механізм диверсифікації діяльності підприємства» як взаємопов'язаної сукупності

організаційних та економічних елементів управління процесом диверсифікації, диференційованих за стадіями життєвого циклу підприємства, які забезпечують ефективність діяльності, конкурентоспроможність та фінансову стійкість, умови забезпечення сталого розвитку не тільки в короткостроковому, а й у довгостроковому періоді.

На основі узагальнення літературних джерел запропоновано основні компоненти організаційно-економічного механізму диверсифікації діяльності (ОЕМДД) підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

Концептуальні основи формування ОЕМДД підприємства

Параметр	Характеристика
Об'єкт	Процеси формування напрямів диверсифікації діяльності підприємства
Суб'єкти	Прямого впливу – власники, акціонери, керівництво підприємства, головні спеціалісти, керівники підрозділів; опосередкованого впливу – органи державної влади, приватні організації та установи, інші суб'єкти господарювання
Мета	Забезпечення умов сталого розвитку, конкурентоспроможності, фінансової стійкості та ефективності не тільки в короткостроковому, а й у довгостроковому періоді функціонування підприємства
Завдання	Конкретизація у просторі і часі змісту цілей диверсифікації діяльності підприємства
Принципи	Альтернативності; акумулятивності; інтеграційності; еволюційності; комерційності; синергії; системності; актуальності; гнучкості; ефективності; інноваційності
Функції	Аналіз існуючої структури виробництва та ідентифікація рівня диверсифікації; прогнозування та планування диверсифікаційних напрямів діяльності; організація впровадження запланованих диверсифікаційних змін; контроль за здійсненням процесу диверсифікації діяльності; мотивація працівників при здійсненні диверсифікації
Інструментарій	<i>Методи управління:</i> економічні, організаційні, соціально-психологічні. <i>Важелі:</i> 1) економічні (обсяг ресурсів, амортизація, інвестиції та вклади, кредити, орендна плата, ціни, витрати, доходи, прибутки, фінансові стимули, пільги і санкції); 2) організаційні (регламенти, баланси, звітність, норми і нормативи, інструкції, розпорядження, накази, постанови, зауваження); 3) соціально-психологічні (цілі, стиль і форми управління, соціально-психологічний клімат, соціальна мотивація, групова динаміка). <i>Критерії:</i> кількість напрямів/видів діяльності, обсяг доходів за видами діяльності та їх частка, обсяг прибутку за видами діяльності, а також множина відносних показників оцінки диверсифікації
Системи забезпечення управління	Нормативно-правове забезпечення, інформаційне забезпечення, фінансове забезпечення
Методи оцінювання ефективності	Графічний, статистичний, економіко-математичний, експертний

У другому розділі «Стан та перспективи диверсифікації діяльності газотранспортних підприємств» досліджено зовнішні передумови диверсифікації діяльності ГТП; ідентифіковано внутрішні передумови та діагностовано існуючий рівень диверсифікації діяльності УМГ «Прикарпаттрансгаз» та УМГ «Львівтрансгаз»; аргументовано доцільність здійснення процесу диверсифікації залежно від стадії життєвого циклу та галузевої специфіки підприємств.

На основі проведеного аналізу фактичного стану і тенденцій виробничої діяльності ПАТ «Укртрансгаз» (табл. 2) та його структурних підрозділів встановлено значне падіння обсягів виробництва й визначено такі передумови

здійснення диверсифікації діяльності: 1) скорочення внутрішнього споживання природного газу з причин: структурної трансформації економіки, енергозбереження, військово-політичних конфліктів; 2) скорочення обсягів транзиту з причин: обхідних конкуруючих маршрутів з боку Росії, диверсифікації джерел і маршрутів постачання в країнах ЄС, економічної і політичної кризи в Європі, монопольного імпорту, диктату постачальника газу; 3) невідповідність газотранспортних потужностей щодо існуючих та перспективних потреб економіки країни; 4) неефективність технології та висока енергоємність транспортування газу.

Таблиця 2

Обсяги транспортування природного газу ПАТ «Укртрансгаз»

Показник, млрд м ³	Рік											
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Обсяги транспортування товарного газу, в т.ч.	202,6	202,7	193	176,2	177,1	141,1	150	157	134	131	105,7	101,8
- споживачам України	64,6	65,0	63,2	60,0	56,5	44,5	50,4	51,7	48,7	44,0	42,6	33,8
- через територію України (транзит)	137,1	136,4	128,5	115,2	119,6	95,8	98,6	104,2	84,3	86,1	62,2	67,1

На прикладі УМГ «Прикарпаттрансгаз» та УМГ «Львівтрансгаз» (табл. 3) апробовано існуючі та власну методику оцінювання рівня диверсифікації і встановлено, що виробнича діяльність ГТП є вузькоспеціалізованою, характеризується вкрай низьким рівнем диверсифікації, що створює загрози для існування підприємств в умовах скорочення попиту на газотранспортні послуги.

Таблиця 3

Ідентифікація рівня диверсифікації діяльності ГТП

Показник	УМГ «Прикарпаттрансгаз»			УМГ «Львівтрансгаз»	
	2013	2014	2015	2014	2015
	Абсолютний рівень диверсифікації (кількість видів діяльності)	10	10	9	10
Рівень диверсифікації за Новиковим Н. І.	0,0163	0,0163	0,0146	0,0163	0,0163
Трансформований показник концентрації	0,0211	0,0230	0,0104	0,0179	0,0164
Індекс Херфіндаля-Хіршмана	0,0415	0,0452	0,0207	0,0354	0,0326
Коефіцієнт зосередженості галузей (за зростаючим принципом)	0,932	0,9265	0,9566	0,9371	0,9354
Коефіцієнт зосередженості галузей (за спадним принципом)	0,068	0,0735	0,0434	0,0629	0,0646
Індекс ентропії	0,1256	0,1358	0,0792	0,1083	0,1076
Індекс Аттона	1,0728	1,2047	1,0475	1,0672	1,0691
Індекс диверсифікації (авторська розробка)	0,0703	0,0767	0,0418	0,0526	0,0235

Доведено існування взаємозв'язку між стадіями життєвого циклу підприємства та рівнем диверсифікаційної активності, що проявляється у стрімкому зростанні диверсифікаційної активності в міру наближення підприємства до завершальних стадій життєвого циклу. Порушення такого взаємозв'язку, як це виникає в трубопровідному транспортуванні природного газу, створює загрози для самого існування підприємств.

З'ясовано, що для вузькоспеціалізованих суб'єктів господарювання існує гостра необхідність формування особливих стратегій диверсифікації діяльності

підприємства на різних етапах його життєвого циклу, і розроблено концептуальні підходи до змістовного наповнення диверсифікаційних стратегій, а також практичні рекомендації щодо впровадження на вітчизняних газотранспортних підприємствах конкретних диверсифікаційних заходів.

Аргументовано, що доцільність та зміст окремих видів диверсифікації діяльності підприємства впродовж його життєвого циклу суттєво залежать від рівня галузевої спеціалізації. Дослідження генезису ГТП у контексті стадій життєвого циклу на прикладі УМГ «Прикарпаттрансгаз» дозволило з'ясувати, що рівень диверсифікаційної активності цих підприємств залишався вкрай низьким упродовж усього періоду їх існування. Це в остаточному підсумку призвело до входження у стадію занепаду із поступовою втратою ними виробничого потенціалу. Для виходу з критичної ситуації через несвочасність здійснення диверсифікаційних змін на вітчизняних ГТП запропоновано комплекс диверсифікаційних заходів для впровадження на другому етапі стадії занепаду з метою подальшої її трансформації у фазу відродження на диверсифікаційній основі (табл. 4).

Таблиця 4

Відродження типового газотранспортного підприємства України шляхом застосування стратегії диверсифікації

Стадія життєвого циклу		Зміст диверсифікаційних змін	Основне завдання	
Відродження на диверсифікаційній основі	Занепад	ІІ етап	Уповільнення падіння та поступове зростання кількісних та якісних показників функціонування підприємства	
	І етап	Формування стратегій диверсифікації		Поширення традиційних видів послуг на інші промислові підприємства та об'єкти соціальної інфраструктури (послуги газової служби, енергетичного господарства, автотранспортного господарства, складського господарства, служби капремонту)
		ІІ етап		Освоєння нових видів послуг на основі використання спецтехніки (будівельні роботи, дорожні роботи)
		ІІІ етап		Освоєння абсолютно нових видів послуг (виготовлення і обслуговування газових приладів, встановлення газового обладнання на авто)
		ІV етап		Впровадження інноваційних технологій для транспортування нетрадиційних видів газу (сланцевий газ, газ щільних порід, шахтний метан, газ із шельфу)
		V-ий етап		Використання технологій LNG (постачання скрапленого природного газу морським транспортом), CNG (постачання стиснутого природного газу морським транспортом) та NGH (технологія транспортування гідратів природного газу)

У третьому розділі «Формування організаційно-економічного механізму диверсифікації діяльності газотранспортних підприємств» запропоновано алгоритм реалізації та схему організаційно-економічного механізму диверсифікації діяльності ГТП; визначено пріоритетні напрями розвитку газотранспортних підприємств з використанням диверсифікаційного потенціалу, обґрунтовано раціональні напрями диверсифікації діяльності ГТП залежно від сфери диверсифікації та запропоновано конкретні перспективні напрями горизонтальної та конгломератної диверсифікації діяльності газотранспортних підприємств; запропоновано алгоритм розрахунку комплексного інтегрального показника ефективності такої діяльності та здійснено апробацію на основі розробленої стратегії розвитку типового ГТП України.

У процесі дослідження розроблено методичний підхід до формування OEMДД

підприємства, що передбачає певну послідовність заходів, які об'єднано в такі етапи як аналітичний, цільовий, розроблення комплексу диверсифікаційних заходів, реалізації, оцінювання та контролю ефективності диверсифікаційних змін, що дозволило забезпечити наукову основу обґрунтування доцільності та ефективності формування механізму диверсифікації діяльності газотранспортних підприємств.

Сформовані концептуальні основи та розроблений методичний підхід створили підґрунтя для формування OEMДД газотранспортних підприємств (рис. 2.)

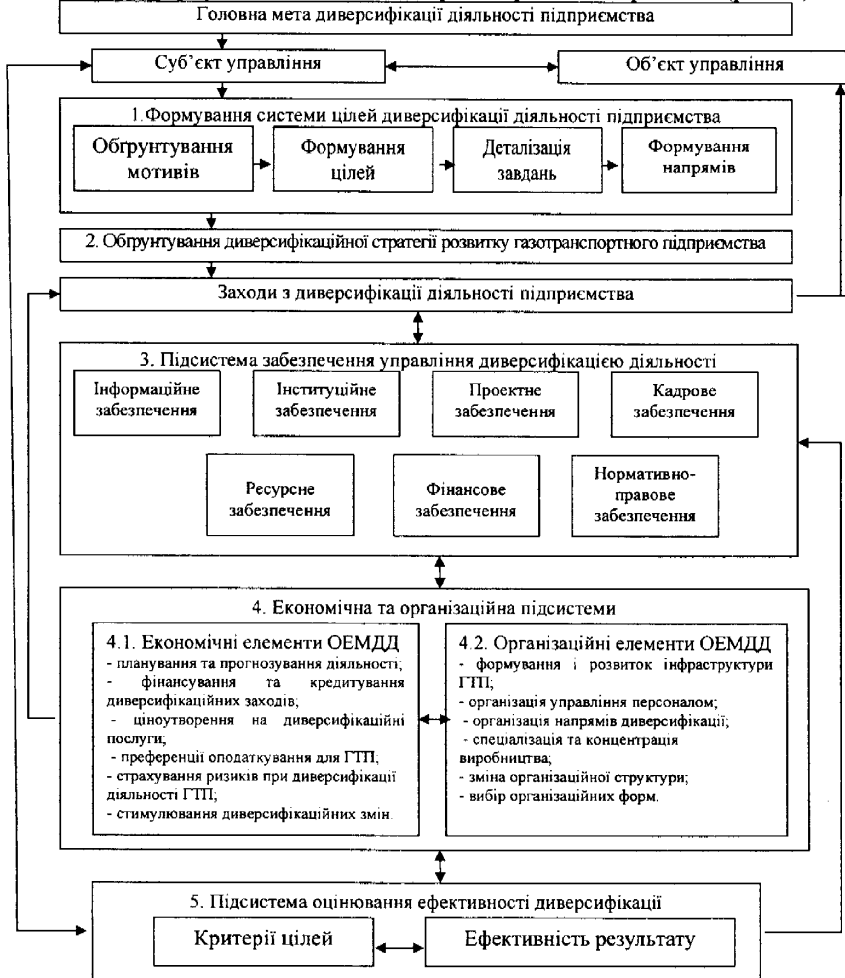

Рис. 2. Схема організаційно-економічного механізму диверсифікації діяльності ГТП

Важливим аспектом дисертаційного дослідження є обґрунтування раціональних напрямів диверсифікації діяльності ГТП залежно від сфери диверсифікації.

Традиційно в економічних дослідженнях з проблем диверсифікації розглядають можливості диверсифікації діяльності підприємства у виробничій, маркетинговій та фінансовій сферах. З урахуванням специфічних особливостей ГТП та стрімкого розвитку технологій транспортування природного газу в роботі обґрунтовано виділення ще й технологічної сфери диверсифікації. Результати проведеного аналізу доцільності диверсифікації діяльності ГТП у розрізі зазначених сфер відображено в табл. 5.

Таблиця 5

Доцільність застосування окремих напрямів диверсифікації діяльності газотранспортних підприємств

Сфера диверсифікації	Напрямок діяльності	Вид диверсифікації за напрямом	Можливість (доцільність) застосування
Фінансова	Фінансові вкладення з метою освоєння нових видів послуг	Конгломератна	Обмежено
	Інвестиції в основні засоби непрофільних галузей	Горизонтальна	Доцільно
	Інвестиції в інноваційні технології	Горизонтальна	Доцільно
	Формування портфеля цінних паперів	Конгломератна	Недоцільно
	Інвестиції в формування статутних капіталів інших підприємств	Конгломератна	Недоцільно
	Розміщення коштів на банківських вкладах	Конгломератна	Доцільно
Маркетингова	Вихід на нові ринки газотранспортних послуг, у т.ч. зарубіжні		Доцільно
	Розширення каналів збуту газотранспортних послуг, послуг із підземного зберігання газу та послуг із підтримки тиску	Горизонтальна	Доцільно
	Формування нових логістичних каналів	Горизонтальна	Доцільно
	Освоєння нових сегментів ринку	Горизонтальна	Обмежено
	Створення власної торговельної мережі для збуту продукції та послуг непрофільних видів	Горизонтальна	Доцільно
	Розширення каналів збуту продукції непрофільних виробництв	Горизонтальна	Доцільно
	Застосування маркетингових важелів просування товарів на ринку профільних та непрофільних послуг	Горизонтальна	Доцільно
Виробнича	Розширення спектра послуг на інші промислові підприємства та об'єкти соціальної інфраструктури (послуги газової служби, енергетичного господарства, автотранспортного господарства, складського господарства)	Горизонтальна	Доцільно
	Освоєння нових видів послуг на основі використання спецтехніки (будівельні роботи, дорожні роботи)	Горизонтальна	Доцільно
	Освоєння абсолютно нових видів послуг (виготовлення і обслуговування газових приладів, встановлення газового обладнання на авто)	Конгломератна	Обмежено
Технологічна	Використання технологій LNG, CNG та NGH	Конгломератна	Доцільно
	Впровадження технологій для транспортування нетрадиційних видів газу (сланцевий газ, газ шіпльних порід, шахтний метан, газ із шельфу)	Конгломератна	Доцільно

Оскільки значний ефект від диверсифікації досягатиметься шляхом отримання позитивних наслідків від здійснення процесу диверсифікації не тільки на рівні підприємства (мікрорівень), а й на рівні країни загалом (макрорівень, екстернальні

ефекти), то в роботі запропоновано методичний підхід до оцінювання ефективності здійснення процесу диверсифікації діяльності підприємства, що ґрунтується на врахуванні ключових економічних, соціальних та екологічних показників, і передбачено триетапний алгоритм розрахунку.

На першому етапі розраховано окремі показники економічних, соціальних та екологічних складових для мікро- та макrorівнів; на другому етапі оцінено внутрішню та зовнішню ефективності процесу диверсифікації, а на третьому – одержано кінцевий результат, тобто комплексний інтегральний показник ефективності процесу диверсифікації.

Розрахунок часткових індексів економічної, соціальної та екологічної складових на мікро- та макrorівнях запропоновано визначати за формулою:

$$I_j^k = \sum_{i=1}^{n_j^k} v_{ij}^k \cdot r_{ij}^k, \quad (1)$$

де v_{ij}^k – ваговий коефіцієнт i -го показника j -складової ефекту k -компоненти ефективності;

r_{ij}^k – індекс i -го показника j -складової ефекту k -компоненти ефективності, отриманий методом прямого розрахунку;

n – кількість показників у групі.

Для отримання інтегральних результатів оцінювання ефективності диверсифікації за компонентами внутрішньої та зовнішньої ефективності використовуємо аналогічний підхід, але вагові значення коефіцієнтів встановлюють не для окремого показника, а для окремої складової ефекту:

$$I^k = \sum_{j=1}^{m^k} v_j^k \cdot I_j^k, \quad (2)$$

де v_j^k – ваговий коефіцієнт j -складової ефекту k -компоненти ефективності;

I_j^k – індекс показника j -складової ефекту k -компоненти ефективності;

m – кількість груп складових показників.

Комплексний інтегральний показник також оцінено за аналогічною методикою, проте вагові значення встановлюємо для компонент внутрішньої та зовнішньої ефективності:

$$Кеф. \delta = v^{en} \cdot I^{en} + v^{zn} \cdot I^{zn}. \quad (3)$$

Значення вагових коефіцієнтів оцінено методом експертних оцінок на основі розробленої анкети.

Для інтерпретації отриманої оцінки ефективності диверсифікації діяльності газотранспортного підприємства на основі комплексного інтегрального показника запропоновано використовувати таку градацію (табл. 6).

Таблиця 6

Градація комплексного інтегрального показника ефективності процесу диверсифікації

Значення коефіцієнта	Ефективність диверсифікації
$Кеф. \delta < 1$	Диверсифікація діяльності неефективна
$Кеф. \delta = 1$	Для визначення доцільності здійснення диверсифікації діяльності необхідно враховувати додаткові критерії
$Кеф. \delta > 1$	Диверсифікація діяльності ефективна

З метою практичної апробації розроблених теоретико-методичних підходів до оцінювання рівня диверсифікації підприємства, адекватності запропонованої моделі OEMДД та визначення ефективності диверсифікаційних змін сформовано стратегію диверсифікаційного розвитку типового ГТП України, умовно названу «ГТП-2021», яка визначає генеральний вектор його розвитку завдяки збереженню або збільшенню обсягів традиційних видів послуг шляхом диверсифікації ринків збуту, освоєнню нових видів послуг на основі використання наявного обладнання допоміжних та обслуговуючих підрозділів, а також виробництву абсолютно нових видів продукції (послуг). Оцінено потенційні результати реалізації такої стратегії на прикладі УМГ «Прикарпаттрансгаз» та УМГ «Львівтрансгаз».

Ефективність впровадження диверсифікаційної стратегії розвитку «ГТП-2021» підтверджується отриманими значеннями часткових показників ефективності за кожною складовою ефекту, за компонентами внутрішньої та зовнішньої ефективності, а також комплексним інтегральним показником ефективності процесу диверсифікації. Результати розрахунків свідчать про соціально-економічну орієнтованість запропонованих диверсифікаційних заходів та їх ефективність при впровадженні на газотранспортних підприємствах України (табл. 7).

Таблиця 7

Комплексний інтегральний показник ефективності диверсифікації УМГ при реалізації типової стратегії диверсифікації діяльності

Група ефекту	2017	2019	2021
Внутрішня ефективність процесу диверсифікації			
Економічний ефект	1,057149	1,133066	1,2094
Соціальний ефект	1,03527	1,070954	1,105698
Екологічний ефект	1	1	1
Вплив відсутній			
Груповий інтегральний показник внутрішньої ефективності	1,047058	1,107337	1,167720
Зовнішня ефективність процесу диверсифікації			
Економічний ефект	1,000071	1,000096	1,000108
Соціальний ефект	1,000001	1,000004	1,000007
Екологічний ефект	1	1	1
Вплив незначний			
Груповий інтегральний показник зовнішньої ефективності	1,000043	1,000058	1,000066
Комплексний інтегральний показник	1,037655	1,085881	1,134189

Аналіз результатів прогностичного моделювання впровадження запропонованих диверсифікаційних заходів в УМГ «Прикарпаттрансгаз» та УМГ «Львівтрансгаз» свідчить про можливість досягнення у 2019 році помірного рівня диверсифікації діяльності підприємства, а у 2021-му – поглибленого. Впровадження аналогічної стратегії диверсифікаційних змін на інших газотранспортних підприємствах України матиме позитивний вплив на соціально-економічний розвиток не тільки зазначених суб'єктів господарювання, а й енергетичної галузі та країни загалом.

ВИСНОВКИ

У дисертації теоретично узагальнено й запропоновано нові підходи до вирішення науково-практичного завдання, яке полягає у теоретичному

обґрунтуванні, розробленні методичних та прикладних рекомендацій щодо формування організаційно-економічного механізму диверсифікації діяльності газотранспортних підприємств. На підставі результатів проведеного дослідження зроблено такі висновки:

1. На основі аналізу праць вітчизняних та зарубіжних вчених уточнено і деталізовано зміст поняття «диверсифікація», що трактується як спосіб зменшення залежності підприємства від однієї асортиментної групи та підвищення конкурентоспроможності шляхом урізноманітнення діяльності господарюючого суб'єкта завдяки виробництву нових видів продукції, розширенню галузевого діапазону діяльності, освоєнню нових видів діяльності, нових технологій, нових сегментів ринку, нових способів управління і розподілу інвестиційних ресурсів з метою адаптації до ринкових умов за наявних ресурсних обмежень. Теоретико-змістовне наповнення дефініції «диверсифікація» поглиблено шляхом використання для її детальної характеристики системи параметрів (мета, основний фактор, спосіб та ресурсне забезпечення) й урахування виробничого, маркетингового, технологічного та фінансового аспектів, що даю змогу сформувати її РТМФ-характеристику для більш обґрунтованого вибору раціональних напрямів диверсифікації діяльності в умовах підвищеної турбулентності ринкового середовища.

2. У результаті систематизації та теоретичного узагальнення поглядів вітчизняних і зарубіжних науковців щодо класифікації видів та форм диверсифікації діяльності підприємств запропоновано удосконалену розгорнуту класифікацію диверсифікації на основі виокремлення основних та допоміжних класифікаційних ознак з метою більш глибокого та системного дослідження та полегшення подальшого вибору перспективних напрямів диверсифікації діяльності підприємства. Враховуючи специфіку діяльності газотранспортних підприємств, обґрунтовано доцільність виокремлення технологічної форми диверсифікації та запропоновано удосконалений підхід до класифікації процесу диверсифікації залежно від сфер діяльності, який включає чотири напрями: диверсифікацію продукції (виробнича сфера), диверсифікацію ринків (маркетингова сфера), диверсифікацію технологій (технологічна сфера) та диверсифікацію способів і засобів фінансування (фінансова сфера).

3. Проаналізовано існуючі методичні підходи до діагностики досягнутого рівня диверсифікації діяльності підприємства, досліджено їх переваги та недоліки, визначено обмеження щодо застосовування й обґрунтовано необхідність розширення методологічної бази ідентифікації процесів диверсифікації на вузькоспеціалізованих підприємствах виходячи з необхідності визначення оптимального балансу між диверсифікацією діяльності підприємства та збереженням відповідного рівня його профільної спеціалізації. Доведено, що кількісну оцінку рівня диверсифікації ГТП слід здійснювати за допомогою розробленого методичного підходу, який ґрунтується на використанні методу експертних оцінок і не тільки враховує кількість та частку окремих видів діяльності у структурі виробництва, а й відображає раціональні межі диверсифікаційної активності вузькоспеціалізованих підприємств. Апробація розробленого методичного підходу на прикладі типового ГТП засвідчила його адекватність та коректність, довела переваги над аналогічними відомими методичними підходами у

разі застосування для вузькоспеціалізованих підприємств і дала змогу оцінити існуючий рівень диверсифікації діяльності газотранспортних підприємств, який залишається критично низьким та створює загрози для існування підприємств в умовах скорочення попиту на газотранспортні послуги.

4. На основі аналізу дефініцій «механізм», «організаційний механізм», «економічний механізм», «диверсифікація» уточнено сутність поняття «організаційно-економічний механізм диверсифікації діяльності підприємства» як взаємопов'язаної сукупності організаційних та економічних елементів управління процесом диверсифікації, диференційованих за стадіями життєвого циклу підприємства, що забезпечуватимуть ефективність його діяльності, конкурентоспроможність та фінансову стійкість, умови сталого розвитку не тільки в короткостроковому, а й довгостроковому періоді. Виділено та охарактеризовано основні складові елементи організаційно-економічного механізму диверсифікації діяльності підприємства: об'єкти та суб'єкти управління; цілі, завдання; принципи; інструментарій (методи, важелі та критерії, що забезпечують ефективне управління процесом диверсифікації на підприємстві); підсистеми забезпечення.

5. Ідентифіковано найважливіші зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на скорочення обсягів виробництва, погіршення фінансового стану і зниження конкурентоспроможності ГТП на основі аналізу основних показників діяльності ПАТ «Укртрансгаз» та його виробничих структурних підрозділів – територіальних управлінь магістральних газопроводів, а також досліджень тенденцій розвитку енергетичних ринків європейських країн. Спрогнозовано обсяги транзиту до країн Європи та виконано критичний аналіз Енергетичної стратегії України в частині функціонування газотранспортної системи. На основі проведеного аналізу встановлено конкретні передумови необхідності диверсифікації діяльності ГТП, основними з яких є скорочення внутрішнього споживання та обсягів транзиту, невідповідність газотранспортних потужностей існуючим і перспективним потребам економіки країни, технологічна неефективність ГТП та висока енергоємність транспортування газу.

6. Деталізовано мету, види та зміст диверсифікації діяльності підприємств виробничої сфери для «класичних» етапів життєвого циклу підприємства та доведено необхідність нарощування диверсифікаційної активності на завершальних стадіях. Встановлено характер взаємозв'язку між стадіями життєвого циклу підприємства та раціональним рівнем диверсифікаційної активності і побудовано типову криву диверсифікаційної активності підприємства, що має висхідний характер. Дослідження генезису газотранспортних підприємств у контексті стадій життєвого циклу на прикладі УМГ «Прикарпаттрансгаз» дозволило з'ясувати, що рівень диверсифікаційної активності цих підприємств залишався вкрай низьким упродовж усього періоду їх існування. Це призвело в остаточному підсумку до входження цих підприємств у стадію занепаду.

7. Розроблено методичний підхід до формування організаційно-економічного механізму диверсифікації діяльності підприємства, в якому запропоновано такі етапи як аналітичний, цільовий, розроблення, реалізації, оцінювання та контролю, що дозволило забезпечити наукову основу обґрунтування доцільності та ефективності формування даного механізму. Розроблено структуру організаційно-

економічного механізму диверсифікації діяльності підприємства із деталізацією складових у п'яти блоках-підсистемах: підсистема формування цілей; підсистема формування диверсифікаційної стратегії; підсистема забезпечення управління диверсифікацією діяльності; економічна та організаційна підсистеми; підсистема оцінювання ефективності диверсифікації. Кожний блок складається із сукупності підпорядкованих та взаємопов'язаних елементів, які, в свою чергу, відповідають за ефективність процесу диверсифікації діяльності підприємства на всіх стадіях реалізації диверсифікаційних заходів.

8. Запропоновано комплекс заходів із диверсифікації діяльності ГТП, що полягають у: поширенні традиційних видів послуг (газового, енергетичного, автотранспортного та складського господарств, служб контрольно-вимірювальних приладів і автоматики та капітального ремонту промоб'єктів) за межі підприємства; освоєнні нових видів послуг на базі структурних підрозділів основного та допоміжного виробництва; проведенні технологічної диверсифікації на основі інноваційних способів транспортування природного газу з використанням технологій LNG, CNG та NGH; поширенні виробничої діяльності на транспортування нетрадиційних видів газу (сланцевий газ, газ шельфу). Доведено, що реалізація диверсифікаційних заходів на діючих ГТП дозволить їм перейти від фази занепаду до фази відродження.

ПЕРЕЛІК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Опубліковані праці в наукових фахових виданнях:

1. Ромашко О. М. Передумови диверсифікації діяльності газотранспортних підприємств / О. М. Ромашко // Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія : Економіка та управління в нафтовій та газовій промисловості. – 2014. – № 2 (10). – С. 72-81. – 0,74 др. арк.

2. Ромашко О. М. Методичні засади оцінки рівня диверсифікації газотранспортних підприємств / О. М. Ромашко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки. – 2016. – Вип. 16. Частина 3. – С. 54-58. – 0,57 др. арк.

3. Дзьоба О. Г. Перспективні напрямки диверсифікації діяльності газотранспортних підприємств у виробничій сфері / О. Г. Дзьоба, *О. М. Ромашко* // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. – 2016. – Вип. 14. – С. 52-60. (*Особистий внесок автора: визначено пріоритети розвитку ГТП та обґрунтовано основні напрями диверсифікації діяльності*). – 0,55 др. арк.

Опубліковані праці у періодичних виданнях інших держав та виданнях, що представлені у міжнародних наукометричних базах:

4. Ромашко О. М. Особливості функціонування ринку газу в ЄС / О. М. Ромашко // Економічний часопис-XXI. – 2012. – № 5-6. – С. 49-52. – 0,5 др. арк.

5. Дзьоба О. Г. Оцінка рівня диверсифікації постачання природного газу в країнах Європейського Союзу / О. Г. Дзьоба, *О. М. Ромашко* // Економічний часопис-XXI. – 2012. – № 7-8. – С. 37-40. (*Особистий внесок автора: запропоновано новий підхід до розрахунку коефіцієнта диверсифікації газопостачання та проведено аналіз його рівня у країнах ЄС*). – 0,56 др. арк.

6. Ромашко О. М. Нові підходи до трактування диверсифікації діяльності

підприємств / О. М. Ромашко // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 11 (161). – С. 34-41. – 0,53 др. арк.

7. Дзьоба О. Г. Особливості диверсифікації діяльності газотранспортних підприємств в контексті стадій життєвого циклу / О. Г. Дзьоба, *О. М. Ромашко* // Бізнес Інформ. – 2016. – № 3 (458). – С. 261-268. (*Особистий внесок автора: деталізовано мету, види та зміст диверсифікації діяльності підприємств виробничої сфери для різних етапів життєвого циклу підприємств*). – 0,76 др. арк.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

8. Ромашко О. М. Проблеми диверсифікації постачання газу в Україну / О. М. Ромашко // Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 16 грудня 2011. Донецьк : Ноулідж, 2011. – Т. 2. – С. 121-123. – 0,14 др. арк.

9. Ромашко О. М. Тенденції розвитку світової торгівлі скрапленим газом / О. М. Ромашко // Наука – XXI століття. Випуск 2 : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 27 червня 2012. – К. : НАИРИ, 2012. – С. 88-91. – 0,2 др. арк.

10. Ромашко О. М. Оцінка фінансових ризиків при диверсифікації діяльності підприємств / О. М. Ромашко // Сучасний фінансовий менеджмент і нові ролі фінансових директорів підприємств : матеріали круглого столу, 26 березня 2013. – Івано-Франківськ : ПП Курилюк, 2013. – С. 7. – 0,03 др. арк.

11. Ромашко О. М. Передумови диверсифікації діяльності газотранспортних підприємств / О. М. Ромашко // Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 2-4 жовтня 2014. Хмельницький : ХмЦНП, 2014. – С. 183-184. – 0,09 др. арк.

12. Ромашко О. М. Роль газотранспортних підприємств України у диверсифікації газопостачання країн Європи / О. М. Ромашко // Розвиток національної економіки : теорія і практики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 3-4 квітня 2015 р. – Івано-Франківськ – Тернопіль : Крок, 2015. – Ч. 2. – С. 253-254. – 0,21 др. арк.

13. Дзьоба О. Г. Теоретико-методичні та практичні підходи до класифікації напрямків диверсифікації діяльності газотранспортних підприємств / О. Г. Дзьоба, *О. М. Ромашко* // Modern Transformation of Economics and Management in the Era of Globalization : International Scientific-Practical Conference, January 29, 2016. – Klaipeda : Baltija Publishing, 2016. – P. 60-63. (*Особистий внесок автора: запропоновано удосконалений підхід до класифікації процесів диверсифікації залежно від сфери діяльності*). – 0,24 др. арк.

14. Ромашко О. М. Сутність організаційно-економічного механізму діяльності підприємства / О. М. Ромашко // Актуальні напрямки забезпечення ефективності економіки України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 8-9 квітня 2016. – Запоріжжя : ГО «СІЕУ», 2016. – Ч. 2. – С. 89-93. – 0,23 др. арк.

15. Ромашко О. М. До оцінки ефективності диверсифікації діяльності підприємства / О. М. Ромашко // Економіка та управління в нафтогазовому комплексі України : актуальні проблеми, реалії та перспективи : матеріали Міжн. наук.-практ. конф., 21-23 вересня 2016 р. – Івано-Франківськ : ПП Голіней О. М., 2016. – С. 42-44. – 0,13 др. арк.

АНОТАЦІЯ

Ромашко О. М. Формування організаційно-економічного механізму диверсифікації діяльності газотранспортних підприємств. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» – Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Івано-Франківськ, 2017.

Дисертація присвячена розвитку теоретико-методичних засад та розробленню практичних рекомендацій щодо формування організаційно-економічного механізму диверсифікації діяльності газотранспортних підприємств. Розвинуто понятійно-категоріальний апарат щодо трактування понять «диверсифікація» та «організаційно-економічний механізм диверсифікації діяльності». Запропоновано удосконалену розгорнуту класифікацію диверсифікації на основі виокремлення основних і допоміжних класифікаційних ознак та підхід до класифікації процесу диверсифікації залежно від сфер діяльності.

Розроблено методичний підхід до діагностики існуючого рівня диверсифікації діяльності вузькоспеціалізованих підприємств. Сформовано методичні засади вибору конкретних напрямів та видів диверсифікації.

Розроблено методичний підхід до формування організаційно-економічного механізму диверсифікації діяльності підприємства, деталізовано склад його основних елементів. Сформовано перспективні напрями диверсифікаційних змін газотранспортних підприємств України та розроблено шляхи їх реалізації на завершальних стадіях життєвого циклу. Розроблено систему критеріїв і показників для оцінювання ефективності диверсифікаційних змін.

Ключові слова: диверсифікація, управління, організаційно-економічний механізм, ефективність, оцінювання, газотранспортне підприємство.

АННОТАЦИЯ

Ромашко А. М. Формирование организационно-экономического механизма диверсификации деятельности газотранспортных предприятий. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 «Экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности)» – Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа, Ивано-Франковск, 2017.

Диссертация посвящена развитию теоретико-методических основ и разработке практических рекомендаций по формированию организационно-экономического механизма диверсификации деятельности газотранспортных предприятий. Осуществлено развитие понятийно-категориального аппарата по поводу трактовки понятий «диверсификация» и «организационно-экономический механизм диверсификации деятельности». Предложены усовершенствованная и развернутая классификация диверсификации на основе выделения основных и вспомогательных классификационных признаков и подход к классификации процесса диверсификации в зависимости от сфер деятельности, который включает: диверсификацию продукции (производственная сфера), диверсификацию рынков (маркетинговая сфера), диверсификацию технологий (технологическая сфера) и диверсификацию способов и средств финансирования (финансовая сфера).

Разработан методический подход к диагностике существующего уровня диверсификации узкоспециализированных предприятий, основанный на использовании метода экспертных оценок и не только учитывающий количество и долю отдельных видов деятельности в структуре производства, но и отражающий рациональные пределы диверсификационной активности узкоспециализированных предприятий. Сформированы методические основы выбора конкретных направлений и стратегий диверсификации, установлен характер взаимосвязи между стадиями жизненного цикла предприятия и рациональным уровнем диверсификационной активности и построена типичная кривая диверсификационной активности предприятия, которая имеет восходящий характер.

Разработан методический подход к формированию организационно-экономического механизма диверсификации деятельности предприятия, детализирован состав его основных элементов. Сформированы перспективные направления диверсификационных изменений газотранспортных предприятий Украины и разработаны пути их реализации на завершающих стадиях жизненного цикла. Разработана система критериев и показателей для оценки эффективности диверсификационных изменений.

Ключевые слова: диверсификация, управление, организационно-экономический механизм, эффективность, оценка, газотранспортное предприятие.

ABSTRACT

Romashko O. M. Formation of the organizational and economic mechanism for diversification of activities of gas transmission companies. – Qualifying scientific paper. Manuscript.

Thesis for the Candidate degree in Economics by specialty 08.00.04 – Economics and management of enterprises (by the types of economic activity). – Ivano-Frankivsk national technical university of oil and gas, Ivano-Frankivsk, 2017.

The thesis deals with the development of theoretical and methodological bases as well as practical recommendations on formation of the organizational and economic mechanism of diversification of the activities of gas transmission companies. Conceptual and categorical apparatus regarding the interpretation of the concepts of «diversification» and «organizational and economic mechanism of activity diversification» have been developed. The improved detailed classification of diversification based on the allocation of the main and auxiliary classification features and approach to the classification of diversification depending on the sphere of activity have been proposed.

The methodological approach to the diagnosis of the existing level of diversification of the activities of specialized companies has been developed. The methodological basis of selecting specific areas and types of diversification has been laid.

The methodological approach to the formation of the organizational and economic mechanism of diversification of activity of the company has been elaborated; the composition of its main elements has been specified. Promising directions of diversification changes of the gas transmission companies of Ukraine have been outlined and ways to implement them at the final stages of the life cycle have been worked out. The system of criteria and indicators for assessing the effectiveness of diversification changes has been developed.

Keywords: diversification, management, organizational and economic mechanism, efficiency, evaluation, gas transmission company.

